

بررسی اثربخشی آموزش مهارت های اجتماعی بر انگیزه پیشرفت دانش آموزان دختر متوسطه شهر آبادان

منور غضنفری شبانکاره^۱، رضوان همایی^۲

۱- کارشناس ارشد روانشناسی عمومی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

۲- استادیار گروه روانشناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

Email: m.ghazanfari1331@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش مهارت های اجتماعی بر انگیزه پیشرفت دانش آموزان انجام شد. پژوهش حاضر، یک طرح آزمایشی و از نوع پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر مشغول به تحصیل در دبیرستان های شهر آبادان بود. برای انتخاب نمونه از روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای استفاده شد. سپس بر اساس نمره های پرسشنامه انگیزه پیشرفت تعداد ۴۰ نفر از دانش آموزانی که کمترین نمرات را گرفته بودند، انتخاب و به طور تصادفی ۲۰ نفر از آن ها در گروه آزمایش و ۲۰ نفر در گروه گواه قرار گرفت. گروه آزمایش در ۱۲ جلسه ۵۰ دقیقه ای تحت آموزش مهارت های اجتماعی قرار گرفتند، ولی گروه گواه تحت هیچ نوع آموزشی قرار نگرفتند. پس از اتمام دوره ی آموزش مهارت های اجتماعی از هر دو گروه پس آزمون به عمل آمد. برای تحلیل داده ها از تحلیل کوواریانس استفاده شد. یافته ها نشان داد که آموزش مهارت های اجتماعی باعث افزایش معنی دار انگیزه پیشرفت در دانش آموزان گروه آزمایش در مقایسه با دانش آموزان گروه کنترل شد.

کلمات کلیدی: مهارت های اجتماعی، انگیزه پیشرفت

^۱ - کارشناس ارشد گروه روانشناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

^۲ - استادیار گروه روانشناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

مقدمه

یکی از مهمترین انگیزه های اجتماعی و شناختی که بر رفتار انسان تاثیر می گذارد، انگیزه پیشرفت^۳ است که می توان آن را در پیش بینی و تبیین رفتار انسان مورد توجه قرار دارد (الیوت^۴، ۱۹۹۷). امروزه انگیزه پیشرفت از مشخصه های روانشناختی توسعه جوامع به حساب می آید (خداپناهی، ۱۳۸۶). منظور از انگیزش پیشرفت، میل و اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیت هایی است که موفقیت در آن ها به کوشش و توانایی شخصی وابسته است (اسلاوین^۵، ۲۰۰۶، ترجمه ی سیدمحمدی، ۱۳۸۵). انگیزه ی پیشرفت، در همه ی مقاطع تحصیلی و تقریباً برای همه ی دانش آموزان مطرح است که ناکامی در آن طبعاً موجب اضطراب دانش آموز خواهد شد و گاهی ناکامی در پیشرفت تحصیلی، مشکلات روان شناختی دیگری برای دانش آموز به وجود خواهد آورد (شعاری نژاد، ۱۳۷۸). هرمنس^۶ (۱۹۷۰، به نقل از سابوته، ۱۳۸۹) عنوان می کند که انگیزه پیشرفت تمایل به انجام دادن کار به بهترین وجه در نظر خود و دیگران است و این بعد اجتماعی انگیزه پیشرفت نشان از تاثیر پذیری این سازه از مهارت های اجتماعی است. پژوهشگران، انگیزه پیشرفت را تمایل به تلاش فرد برای کسب موفقیت یا احساس خوشایند مشروط به موفق شدن در انجام دادن وظایف تعریف می کنند (آچاریا^۷ و جوشی^۸، ۲۰۰۹). به طور کلی افراد دارای انگیزه پیشرفت احساس می کنند که بر زندگی شان کنترل دارند و از آن لذت می برند، آنها سعی می کنند عملکرد خود را بهبود بخشند و ترجیح می دهند کارهایی را انجام دهند که چالش انگیز باشد و به کارهایی دست می زنند که ارزیابی پیشرفت آنان امکان پذیر باشد (تولکرد^۹، ۲۰۰۰). اسلاوین (۲۰۰۶) در پژوهشی نشان داد، افرادی که دارای سطح بالایی از انگیزش پیشرفت برخوردارند برای حل مشکلات و رسیدن به موفقیت بسیار کوشا هستند. حتی پس از آنکه در انجام کاری شکست خوردند از آن دست نمی کشند و تا رسیدن به موفقیت به کوشش ادامه می دهند. راولاند^{۱۰}، مارتین^{۱۱} و فلد^{۱۲} (۲۰۰۷) به این نتیجه دست یافتند، دانش آموزانی که از انگیزه پیشرفت بالایی برخوردارند نسبت به دانش آموزانی که انگیزه پیشرفت کمی دارند عملکرد تحصیلی بهتری دارند. سال های نوجوانی مرحله ی مهم و برجسته ی رشد و تکامل اجتماعی و روانی فرد به شمار می رود. در این دوره نیاز به تعادل هیجانی و عاطفی به ویژه تعادل بین عواطف و عقل، درک ارزش وجودی خویش، خود آگاهی، شناخت استعدادها، توانایی ها و رغبت ها، انتخاب هدف های واقعی در زندگی، استقلال عاطفی از خانواده، برقراری روابط سالم با دیگران، کسب مهارت های اجتماعی لازم و شناخت زندگی سالم و مؤثر از مهمترین نیازهای نوجوان است. بنابراین کمک به او در رشد و گسترش مهارت های مورد نیاز برای زندگی بهتر، ایجاد یا افزایش اعتماد به نفس در برخورد با مشکلات و حل آنها و همچنین کمک به آنان در رشد و تکامل مهارت های اجتماعی لازم برای سازگاری موفق با محیط اجتماعی در جامعه، ضروری به نظر می رسد (شعاری نژاد، ۱۳۷۷). با توجه به نقش اساسی مدارس در آماده سازی دانش آموزان برای ورود به اجتماع و پذیرش نقش های متفاوت اجتماعی، ضروری به نظر می

3. achievement motivation

4. Elliot

5. Slavin

6. Hermenc

7. Acharya

8. Joshi

9. Tucher-Ladd

10. Ruhland

11. Martin

12. Feld

رسد که بر تأثیر آموزش مهارت های اجتماعی بر روی دانش آموزان بیشتر تأکید و بدان بیشتر توجه شود. بنابراین، پژوهش حاضر بر این است که به بررسی اثربخشی آموزش مهارت های اجتماعی بر انگیزه پیشرفت دانش آموزان بپردازد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، یک طرح آزمایشی میدانی و از نوع پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل می باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر مشغول به تحصیل در دبیرستان های شهر آبادان بودند. برای انتخاب نمونه از روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای استفاده شد. به این ترتیب که از بین مدارس دخترانه مقطع متوسطه شهر آبادان ۵ دبیرستان به طور تصادفی انتخاب شدند. سپس بر اساس نمره های پرسشنامه انگیزه پیشرفت تعداد ۴۰ نفر از دانش آموزانی که در این پرسشنامه پایین ترین نمره ها (توضیح اینکه نمره ی پایین از این پرسشنامه نشانه انگیزه پیشرفت پایین می باشد)، را گرفتند انتخاب و به طور تصادفی ۲۰ نفر از آن ها در گروه آزمایش و ۲۰ نفر در گروه گواه قرار گرفت. گروه آزمایش در ۱۲ جلسه ۵۰ دقیقه ای تحت آموزش مهارت های اجتماعی قرار گرفتند، ولی گروه گواه تحت هیچ نوع آموزشی قرار نگرفتند. پس از اتمام دوره ی آموزش از هر دو گروه پس آزمون های احساس تنهایی به عمل آمد. برای تحلیل داده ها از تحلیل کوواریانس استفاده شد.

- **آزمون انگیزه پیشرفت:** آزمون انگیزه پیشرفت^{۱۳} یکی از رایج ترین پرسشنامه های مداد کاغذی برای سنجش نیاز به پیشرفت پیشرفت است. هرمنس (۱۹۷۰) آن را بر مبنای دانش نظری و تجربی موجود درباره نیاز به پیشرفت و با بررسی بیشتر پژوهش های مربوط به آن تهیه کرد. پرسشنامه اولیه دارای ۹۲ سؤال بود که پس از اجرای آزمایشی، تجزیه و تحلیل سؤالات و محاسبه همبستگی یک یک سؤالات با کل آزمون ۲۹ سؤال به عنوان پرسشنامه نهائی انگیزه پیشرفت انتخاب شد. که در مجموع ۹ مؤلفه را می سنجد که عبارتند از: سطح آرزوی بالا، انگیزه قوی برای تحرک به سوی بالا، مقاومت طولانی در مواجهه با تکالیف نیمه تمام، ادراک پویا از زمان (یعنی این احساس که امور به سرعت روی می دهند)، توجه به ملاک شایستگی در انتخاب دوست، همکار و الگو، آینده نگری، بازشناسی از طریق عملکرد خوب در کار و کاری را به خوبی انجام دادن. پرسشنامه انگیزه پیشرفت هرمنس دارای ۲۹ سؤال است که به صورت جملات ناتمام بیان شده اند، برای هر سؤال پرسشنامه ۴ گزینه نوشته شده است. نمره گذاری بعضی سؤالات به صورت مثبت و بعضی دیگر به صورت منفی است که بیشترین امتیاز ۱۱۶ است که معرف انگیزه پیشرفت تحصیلی بالا و کمترین امتیاز ۲۹ است که معرف انگیزه پیشرفت تحصیلی پایین می باشد (منصوری، ۱۳۸۸). هومن و عسکری (۱۳۷۹) جهت اعتباریابی، رواسازی و هنجاریابی این پرسشنامه، آن را روی گروه نمونه ای به حجم ۱۰۷۳ نفر (۵۶۰ دختر و ۵۱۳ پسر) از دانش آموزان شهر ساوه و حومه که با روش نمونه برداری چند مرحله ای انتخاب شدند، اجرا کردند که ضریب اعتبار آزمون با استفاده از آلفای کرونباخ پس از حذف ۸ پرسش برابر با ۰/۸۳ به دست آمد همچنین در پژوهش شکر (۱۳۹۰) ضریب پایایی از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۶ به دست آمده است. در پژوهش حاضر نیز از ضرایب آلفای کرونباخ و تصنیف برای بررسی پایایی پرسشنامه انگیزه پیشرفت استفاده شده است که به ترتیب ۰/۶۵ و ۰/۷۵ به دست آمد.

13. Achievement Motivation Questionnaire (AMQ)

یافته های پژوهش

برای تحلیل نتایج پژوهش حاضر، مفروضه های آماری تحلیل کوواریانس، یعنی یکسان بودن شیب خط رگرسیون ($P = 0/259$ و $F = 1/31$) و همگنی واریانس ها با استفاده از آزمون لوین ($P = 0/797$ و $F = 0/067$) مورد تایید قرار گرفت. بنابر این با توجه به تحقق پیش فرض های تحلیل کوواریانس، داده ها با استفاده از این آزمون تحلیل شدند. و تحلیل بر روی پس آزمون گروه آزمایش و گروه کنترل انجام شد. جدول ۱، نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری (مانکوا) بر روی میانگین نمرات پس آزمون انگیزه پیشرفت دانش آموزان دختر گروه های آزمایش و گواه با کنترل پیش آزمون را نشان می دهد.

جدول ۱. نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری (مانکوا) بر روی میانگین نمرات پس آزمون انگیزه پیشرفت دانش آموزان دختر گروه های آزمایش و گواه با کنترل پیش آزمون

نام آزمون	مقدار	DF فرضیه	DF خطا	F	(p)	مجذور اتا	توان آماری
آزمون اثر پیلایی	0/919	3	33	124/89	0/0001	0/90	1/00
آزمون لامبدای ویلکز	0/081	3	33	124/89	0/0001	0/90	1/00
آزمون اثر هتلینگ	11/35	3	33	124/89	0/0001	0/90	1/00
آزمون بزرگترین ریشه روی	11/35	3	33	124/89	0/0001	0/90	1/00

همان طوری که در جدول ۱ مشاهده می شود با کنترل پیش آزمون سطوح معنی داری همه آزمون ها، بیانگر آن هستند که بین دانش آموزان دختر گروه های آزمایش و گواه حداقل از لحاظ یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معنی داری مشاهده می شود ($F_{124} < p_{0/0001}$). برای پی بردن به این نکته که از لحاظ کدام متغیر بین دو گروه تفاوت وجود دارد، تحلیل کوواریانس یک راه در متن مانکوا انجام گرفت که نتایج حاصل در جدول ۲، ارائه شده است. میزان تأثیر یا تفاوت برابر با 0/90 می باشد، به عبارت دیگر، 90 درصد تفاوت های فردی در نمرات پس آزمون انگیزه پیشرفت مربوط به تأثیر آموزش مهارت های اجتماعی (عضویت گروهی) می باشد. توان آماری برابر با 1/00 است، به عبارت دیگر، امکان خطای نوع دوم وجود نداشته است.

جدول ۲. نتایج تحلیل کوواریانس یک راه در متن مانکوا بر روی میانگین نمرات پس آزمون انگیزه پیشرفت دانش آموزان دختر گروه های آزمایش و گواه با کنترل پیش آزمون

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	p	مجذور اتا	توان آماری
پیش آزمون	25/22	1	25/22	0/588	0/448	0/01	0/116
گروه	2847/38	1	2847/38	66/34	0/0001	0/65	1/00
خطا	1502/07	35	42/91				

با کنترل پیش آزمون بین دانش آموزان دختر گروه آزمایش و گروه گواه از لحاظ انگیزه پیشرفت تفاوت معنی داری

وجود دارد ($p < 0/0001$ و $F(6, 34) = 6.4$). به عبارت دیگر، آموزش مهارت های اجتماعی با توجه به میانگین انگیزه پیشرفت دانش آموزان دختر گروه آزمایش نسبت به میانگین گروه گواه، موجب افزایش انگیزه پیشرفت گروه آزمایش شده است. میزان تأثیر یا تفاوت برابر با $0/65$ می باشد، به عبارت دیگر، 65 درصد تفاوت های فردی در نمرات پس آزمون انگیزه پیشرفت مربوط به تأثیر آموزش مهارت های اجتماعی (عضویت گروهی) می باشد. توان آماری برابر با $1/00$ است، به عبارت دیگر، امکان خطای نوع دوم وجود نداشته است.

بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام این پژوهش بررسی اثربخشی آموزش مهارت های اجتماعی بر انگیزه پیشرفت دانش آموزان دختر متوسطه شهر آبادان بود. همان طور که نتایج تحلیل کوواریانس یک راهه در متن مانکوا نشان می دهد، میزان تأثیر یا تفاوت برابر با $0/90$ می باشد، به عبارت دیگر، 90 درصد تفاوت های فردی در نمرات پس آزمون انگیزه پیشرفت مربوط به تأثیر آموزش مهارت های اجتماعی (عضویت گروهی) می باشد. این یافته بدین معنی است که هر چه میزان مهارت های اجتماعی فرد بیشتر باشد میزان انگیزه پیشرفت وی افزایش پیدا می کند. این یافته ها با پژوهش های جمشیدی و سیف نراقی (1384) و ترنر 14 ، مک دانلد 15 و سامرست 16 (2008) همخوانی دارد. در تبیین این یافته می توان گفت که طبق نظریه اسناد واینر 17 (1980) جستجو برای درک و فهم امور و عامل رویدادها مهمترین منبع انگیزش انسان است. از این رو، افراد به دنبال پیدا کردن راه هایی هستند که به توضیح و تبیین رویدادها و روابط علت و معلولی بین آنها می پردازند. از آن جا که مهارت های اجتماعی، مجموعه رفتارهایی است اکتسابی که از طریق مشاهده، مدل سازی، تمرین و بازخورد آموخته می شود و بیشتر جنبه تعاملی داشته، تقویت اجتماعی را به حداکثر می رسانند. بنابراین همین تقویت می تواند عامل مهمی در ایجاد انگیزه برای پیشرفت فرد باشد. همچنین می توان گفت با افزایش سطح مهارت های اجتماعی، تلاش های فرد در جهت رسیدن به اهداف و فعالیت های مشترک و اجتماعی افزایش پیدا می کند. این افزایش مشارکت و فعالیت می تواند موجب ایجاد انگیزه های متفاوت شود که در این میان انگیزه پیشرفت را نیز شامل می شود. از طرفی دیگر با توجه به اینکه با افزایش مهارت های اجتماعی، عوامل موثر در یادگیری رشد پیدا می کنند و علاوه بر شخصیت فرد تجارب گذشته و تعامل بین فردی او نیز در رسیدن به هدف موثر است. بنابراین با افزایش مهارت های اجتماعی پیگیری اهداف که از ابعاد مهم وجود انگیزه است نیز افزایش پیدا می کند. در نهایت می توان گفت انزوای اجتماعی در دوران نوجوانی ممکن است عواقب دراز مدت و جدی بر

14 . Turner

15 . Macdonald

16 . Somerset

17 . Weiner

بهداشت روانی فرد در بزرگسالی به جای بگذارد. بنابراین، کمک به افراد طرد شده و منزوی و آموزش مهارت های اجتماعی باعث کمک به رشد شخصیت و بهداشت روانی و در نتیجه به ایجاد فضایی مناسب جهت رشد انگیزه پیشرفت می انجامد.

منابع

- اسلاوین، رابرت (۲۰۰۶). روانشناسی تربیتی: نظریه و کاربردها. ترجمه ی یحیی سیدمحمدی (۱۳۸۶)، تهران: نشر روان.
- جمشیدی، عفت و سیف نراقی، مریم (۱۳۸۴). مقایسه مهارت های اجتماعی دانش آموزان مبتلا به نارسایی های ویژه یادگیری و دانش آموزان عادی. مجله پژوهش در حیطه کودکان، دوره ۶، شماره ۳، ۳۹-۴۵.
- خدا پناهی، محمد کریم (۱۳۸۶). انگیزه و هیجان. تهران: سمت.
- سابوته، الهام (۱۳۸۹). رابطه خودپنداره تحصیلی و انگیزش پیشرفت در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر پایه دوم متوسطه منطقه ۱۸ تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان.
- شعاری نژاد، علی اکبر (۱۳۷۷) نقش فعالیتهای فوق برنامه در تربیت نوجوانان. چاپ چهارم، تهران: انتشارات اطلاعات.
- شعاری نژاد، علی اکبر (۱۳۷۸). یادداشت هایی در مورد نظریه های انگیزش در آموزش و پرورش. تهران: نشر نی.
- منصوری، صابر (۱۳۸۸). تأثیر مدارس هوشمند و عادی بر مهارت های تفکر انتقادی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- Acharya, N., & Joshi, S. (2009). Influence of parents' education on achievement motivation of adolescents. *Indian Journal Social Science Researches*, 6(1), 72-79.
- Elliot, A. J. (1997). Integrating the classic and contemporary approaches to achievement motivation: A hierarchical model of approach and avoidance achievement goals. *Educational psychologist*, 34, 169-189.
- Hermanson, M. (1970). Achievement Motivation Questionnaire. *Journal of Learning and Individual Differences*, 20, 19-24.
- Ruhland, D. Martin, G. & Feld, S. (2007). Role problems and the relationship of achievement motivation scholastic performance. *Journal of Educational Psychology*. Pages 950-959.
- Tucher-Ladd, C. E. (2000). Psychology, self-help. [Http://mental help.net/psychhelp/chap4/chap4k.htm](http://mentalhelp.net/psychhelp/chap4/chap4k.htm).
- Turner, G., Macdonald, K., & Somerset, J. (2008). The effect of life skill training on school motivation, *The American Journal of Family Therapy*, 16, 256-264.
- Weiner, B. (1980). Social context, students' motivation, and academic achievement: Toward a process model. *Social Psychology of Education*, 1, 211-233